

EU-Turkki pakolaissopimus

18.3.2016

**sopimuksen pääkohdat &
arviointia**

Toni Alaranta/Ulkopoliittinen instituutti

Sopimuksen pääkohdat:

1) Yksi yhdestä –periaate: jokainen Kreikkaan saapuva pakolainen (koskee maaliskuun 20. päivästä alkaen tulleita) palautetaan takaisin Turkkiin. Jokainen Turkkiin palautettava syyrialainen pakolainen puolestaan tarkoittaa yhden Turkin leireillä nyt olevan syyrialaisen siirtämistä johonkin EU maahan.

Turkin viranomaiset rekisteröivät potentiaaliset uudelleensijoitettavat pakolaiset yhdessä UNHCR:n kanssa, näistä luodaan yksilöllinen kansio, ja siirretään yksittäiseen EU maahan. Jokainen EU maa valitsee ne pakolaiset jotka se on valmis vastaanottamaan (kriteerit: esim. perheenyhdistäminen ym.). Tällä tavalla EU maihin max. 72 000 ihmistä.

2) EU auttaa Turkkia pakolaisten hoidossa, 3 miljardia + 3 miljardia.

3) Sopimuksen ehtoihin kuuluu myös, että Turkin kansalaiset saavat oikeuden matkustaa Schengen-alueelle ilman viisumia.

4) Lisäksi Turkin EU-jäsenyysneuvottelut käynnistetään uudelleen siten, että uusi neuvottelukappale avataan ennen tämän vuoden heinäkuuta.

Turkkiin palautettavat:

Turkin EU-ministerin ilmoitus Turkin linjauksesta: Syyrialaiset uusille ja jo olemassa oleville leireille, ei-syyrialaiset palautetaan lähtömaihinsa (esim. Irak, Afganistan).

Turkin lainsäädännön mukaan vain Euroopasta tulevat pakolaiset ovat kokonaan YK:n Geneven sopimuksen mukaisen pakolais-statusen piirissä, muihin sovelletaan vähemmän kattavaa tulkintaa. Syyrialaiset ”vieraita”.

Vuoden 2013 alkuun asti lähes kaikki syyrialaiset pakolaiset asuivat Turkin valtion järjestämissä (ja rahoittamissa) leireissä, sittemmin tilanne täysin muuttunut: ainakin 80 prosenttia asuu kylissä ja kaupungeissa, usein myös kadulla.

Pakolaiset ja Turkin olosuhteet: Alussa turkkilaisten vieraanvaraisuus ja auttamishalu helpottivat syyrialaiden asettumista, mutta sittemmin, määrien kasvaessa ja tilanteen pitkittyessä, suhtautuminen on muuttunut selvästi nurjemmaksi, ajoittain jopa vihamieliseksi.

Yli 2 miljoonasta syyrialaisesta vain pari tuhatta saanut työluvan,
EU:n komissio kuitenkin esittänyt työlupien saannin helpottumisen esimerkkinä Turkin olojen parantumisesta.

Sopimuksen ensisijainen tavoite EU:n näkökulmasta: vähentää huomattavasti EU-alueelle tulevien pakolaisten määrää lyhyessä ajassa; alas ajaa ihmissalakuljettajien rikollinen liiketoimintamalli; turvata EU:n sisäinen yhtenäisyys ja Schengen-alueen vapaan liikkuvuuden tulevaisuus

Tämä näyttää alustavien arvioiden mukaan toimivan, mutta vielä on epäselvää onko asia ratkaistu:

- lisääntyvätkö muiden, vielä vaarallisempien reittien käyttö (esim. Libyasta Italiaan)?
- Vasta muutamia syyrialaisia palautettu: iso osa Kreikan leireillä olevista hakee turvapaikkaa, monet naisia ja lapsia - ei kai heitä palauteta?
- pääsevätkö EU-maat sopimukseen uudelleensijoituksista?

Kritiikkiä:

- EU ei hyödyntänyt neuvotteluja Turkin kanssa siihen että maata olisi kannustettu/avustettu hyväksymään Geneven pakolaissopimuksen täysimääräinen toimeenpano.
- Antaessaan Turkin tuoda neuvottelupöytään myös EU-jäsenyysneuvottelujen vauhdittamisen & viisumivapauden, EU samalla legitimoii Turkin autoritaarisen järjestelmän, hylkää omat periaatteensa ja murentaa omaa ulkopoliittista painoarvoaan.
- Useat järjestöt (Amnesty, YK, Human Rights Watch, Punainen Risti ym.) ovat huolissaan pakolaisten oikeusturvasta ja asemasta, sekä siitä mihin Turkki tulee luvatus 6 miljardia käyttämään: menevätkö nämä todella pakolaisten ja leirien olojen parantamiseen, vaiko esimerkiksi rajavalvonnan tehostamiseen.

Turkki-sopimuksen suurin ongelma yleisemmällä tasolla/jatkon kannalta:

EU:n jäsenyysprosessi/laajentuminen on kehittynyt edeltävien 30 vuoden aikana hyvin säädellyksi ja institutionalisoiduksi prosessiksi, jossa virallinen hakijamaa status (Turkin tapauksessa saatu 1999) merkitsee eräänlaista 50 prosentin jäsenyyttä, tuoden mukanaan paitsi oikeuksia myös velvollisuuksia.

Argumentti: hakijamaa ei voi vuosikausia esimerkiksi ihmisoikeuksien ja moniarvoisen demokratian suhteen taantua huonompaan suuntaan ja samalla säilyttää virallisen hakijamaa statuksen. Juuri näin on kuitenkin asia Turkin kohdalla – maassa tapahtui myönteistä kehitystä ajanjaksolla 1999 –2008 mutta tuon jälkeen, siis puolet neuvottelujen tämän hetkisestä kestoista, maa on kehittynyt aivan väärään suuntaan.

Kaatuuko sopimus kiistaan viisumivapaudesta?

- Turkki sitoutuu sopimukseen vain jos se saa kansalaisilleen viisumivapauden Schengen alueelle heinäkuuhun mennessä
- Hakijamaiden osalta viisumivapaus sidottu Kööpenhaminan poliittisiin kriteereihin
- Tällä hetkellä suurin yksittäinen ongelma Turkin terrorismilait: EU:n mukaan nämä pitäisi muokata uudelleen, nyt niitä käytetään opposition ja journalistien painostamiseen
- Turkki ilmoitti että se ei tule muuttamaan omia lakejaan

Johtopäätöksiä; uusimpia käänteitä

- Ihmissalakuljetus ja vaaralliset kuljetukset Turkista Kreikan saarille vähentyneet huomattavasti
- Ihmisten olot Turkissa eivät ole parantuneet: paine liikkua eteenpäin siis tuskin oleellisesti vähentynyt
- Sopimuksessa edelleen monta aukkoa
- Juuri nyt näyttää siltä että EU:n on peruutettava aivan keskeisimmistä periaatteistaan (demokratia, sananvapaus, oikeusvaltio, vähemmistöjen oikeudet) taatakseen Turkin yhteistyön (viisumivapauden ehdot)
- Amnesty International ja Human Rights Watch: Turkki ampunut rajalla syyrialaisia pakolaisia; pakkokäännyttänyt takaisin: jos pitävät paikkansa, tämä asettaa hyvin kyseenalaiseksi Turkin aseman turvallisena maana
- Turkin presidentti siirsi syrjään sopimuksen neuvotelleen pääministerin: huhujen mukaan EU:n piirissä täysi työ suunnitelma B:n muotoilemiseksi, jossa Turkin kanssa tehtävä yhteistyö ei enää avainasemassa